

Els reptes de Catalunya davant la globalització

FRANCESC RAVENTÓS

Economista

Ens trobem en un moment de canvi profund. Segurament que en haver augmentat considerablement el nostre nivell i qualitat de vida no ens n'adonem massa. Però estem vivint l'inici d'una transformació molt profunda a la societat.

No parlem només del que suposa el canvi tecnològic o de les telecomunicacions, ni dels avenços científics en el camp de les ciències de la vida, ni de l'aparició de nous països fortament competidors, o de les fortes corrents migratòries, sinó de que tot plegat abocarà necessàriament a un profund canvi social, cultural i identitari que afectarà profundament el nostre sistema de vida, la nostra cultura i la nostra manera de ser.

A banda, hi ha latents un conjunt de riscos més o menys reals que ens poden portar a situacions ben difícils, com són la creixent deslocalització de part del sistema productiu als països emergents, el risc d'una crisi energètica o nuclear, possibles conflictes bèl·lics, el creixement del terrorisme internacional, la creixent inseguretat ciutadana o el risc d'una forta crisi econòmica que pot deixar molta gent a l'atur, per esmentar-ne només uns quants.

Davant l'amplitud i el ritme accelerat de tants canvis i perills potencials hi ha por. Molts ciutadans tenen por.

Les causes d'aquesta por són múltiples:

- Por a la pèrdua del lloc de treball degut a la globalització;
- Por a una immigració que, per una banda, abarateix els sous i, per l'altra, vol mantenir uns costums que molts cops xoquen amb els nostres.
- Por a la pèrdua dels beneficis de la societat de benestar, especialment el fet de no saber què passarà amb les pensions.
- Por a no poder arribar a final de mes.
- Por a tanta incertitud.
- Por, en definitiva, a perdre la identitat i a un futur que desconeixem.

Aquestes pors tenen traduccions molt diverses, però en molts casos es converteixen en moviments anti-sistema, anti-globalització o anti-europeus i també donen vitalitat als partits radicals d'extrema dreta, que en un moment determinat podrien arribar a desestabilitzar la democràcia si la

situació econòmica i social a Europa es deteriorés. I és que és cert que quan al món hi ha canvis d'aquest calibre, sempre hi ha guanyadors i perdedors.

La pregunta és: seran Europa, Espanya o Catalunya guanyadors o perdedors en tot aquest procés de canvi?

Per tenir una visió més clara de cap on sembla que va el món els propers anys, cal analitzar algunes de les tendències que semblen clares, i que exposaré a continuació.

La població mundial seguirà creixent.- La població mundial l'any 2005 era de 6.500 milions de persones. L'estimació mitjana de la població que fan les Nacions Unides per l'any 2030 és de 8.100 milions de persones, o sigui, un augment de 1.600 milions més de persones en 25 anys. Amb un augment demogràfic tan fort i donat el poc creixement als països de la Unió Europea, s'estima que a l'any 2030 aquesta significarà només un 7% de la població mundial, és a dir, que Europa esdevindrà una minoria.

La globalització, un canvi radical en el funcionament del món.- La globalització sembla que ha agafat un ritme i una amplitud que no hi ha força que la pugui aturar. La globalització ho afecta tot. Quan parlem de globalització, no parlem només d'economia, de finances i de deslocalitzacions. Parlem també de la ciència, de la tecnologia, del medi ambient, dels costums i del model cultural de la societat en què vivim.

En resum, estem assistint a una redistribució del potencial econòmic i a uns canvis tecnològics i demogràfics amb implicacions polítiques i socials de primer ordre, molts dels quals en sortiran beneficiats, però sens dubte d'altres veuran com la seva situació empitjora.

La nova geopolítica, un canvi en la manera de governar el món.- El món sempre ha estat governat d'acord amb la llei del més fort i sempre en funció dels interessos del país o països dominants. Organismes internacionals com l'ONU serveixen bàsicament de pantalla per als interessos dels països poderosos.

Però el domini del món està també a l'inici d'un procés de canvi profund, canvi que serà lent, però del qual ja es pot identificar clarament quina es la seva tendència. El total

domini dels Estats Units com a única potència mundial tendeix a disminuir lentament i altres països emergeixen: és el gran retorn d'Àsia i d'altres països. Xina i Índia són vells imperis que en el seu moment van tenir una gran importància, i que en un futur proper sembla que la tornaran a tenir. Rússia no es conforma amb un paper molt secundari; d'altres països emergents, tampoc.

A mesura que els països se senten més forts per defensar els seus interessos, exigeixen un major protagonisme en l'esfera mundial i cada cop són més actius en la lluita per aconseguir quotes de poder, dominis dels mercats, i assegurar-se les fonts d'energia, matèries primeres o dels productes naturals. Futures fortes tensions estan assegurades.

La Terra, un planeta amenaçat. - Però la globalització i la millora del nivell de vida en general té també límits. El fort creixement econòmic de molts països generarà una demanda enorme d'energia, de matèries primeres i de recursos naturals, augmentant al mateix temps els problemes de la contaminació, pol·lució, residus, escalfament del planeta, etc. Aquesta demanda creixent, podrà ser atesa de forma indefinida?

A nivell mundial s'estan fent esforços en aquest camp, com ara els acords Kyoto, però de moment sembla que no seran suficients davant la gravetat de la situació que es preveu. Cinc mil milions de persones aspiren a aconseguir el nivell de vida que té Occident. Serà molt difícil posar d'acord els diferents interessos per fer una actuació conjunta efectiva per intentar corregir la greu situació mediambiental.

Aquestes són unes breus pinzellades de cap on va el món. Els reptes que es presenten als ciutadans són enormes. Com afectaran tots aquests canvis als ciutadans d'Europa, d'Espanya i de Catalunya?

La gran pregunta a contestar és: ¿com compaginar el creixement econòmic, un model social solidari i la competitivitat dins d'aquest nou entorn tan complex?

Una resposta als reptes de futur de Catalunya

a) La realitat de la Catalunya d'avui

Catalunya és un país que progressa. L'economia catalana creix a un bon ritme des de fa ja força anys. La qualitat de vida globalment ha millorat de forma sensible. Però és tot tant de color de rosa?

Tot i que no se'n té massa consciència, Catalunya

pateix forts desequilibris que, o bé no es corregeixen o bé es fa molt lentament, quan tots sabem que per garantir un futur de benestar és necessària una societat bàsicament equilibrada.

Esmentem algunes d'aquestes disfuncions. De la mateixa manera que passa a Europa, Catalunya ha iniciat un procés de decadència com a model de societat. L'augment de riquesa i de progrés material ha afavorit una societat egoïsta, individualista, consumista i hedonista. Hem perdut la cultura de l'esforç i del valor de les coses, tant immaterials com materials. Es té aversió a qualsevol risc i no volem saber massa dels problemes dels altres.

És cert que això no es vàlid per a tothom, i que hi ha un sector de la població conscient i responsable, però una àmplia majoria té un culte desmesurat al diner, i l'afany per tenir-ne més ho envaeix tot.

Una altra qüestió punyent és la pobresa i la marginació d'un nombre important de ciutadans. Segons dades del Institut Català d'Estadística, 1.200.000

persones viuen a Catalunya en una situació de pobresa, en disposar d'una renda inferior a 540€ mensuals. El grup més afectat és el de la gent de més de 65 anys, especialment les dones, i els menors de 16 anys.

Els problemes en el camp de l'educació són prou coneguts: escola primària mal resolta, fracàs escolar; falta de respecte pels professors. En el camp universitari, cal dir que no hi ha cap universitat espanyola ni catalana que aparegui en cap dels diferents rànquings de les 150 millors universitats del món. El coneixement d'idiomes estrangers és molt pobre. Per què seguir?

Tant en el camp social com en el cultural es dona una atenció insuficient al fet migratori. La immigració és ja un fet important a la Catalunya real. El milió d'immigrants que viuen avui a Catalunya és una realitat que està aquí. Com acollim i integrem tota aquesta gent al país? No cal dir que el fet de la immigració és una nova dificultat per a la llengua catalana i per al nostre model social i cultural.

Un altre aspecte cabdal en el camp cultural el trobem en la majoria dels mitjans de comunicació, que no contribueixen massa a augmentar el nivell cultural. En el camp de la televisió només cal veure quins són els programes televisius que tenen més èxit. I quant a la premsa, molts cops es dedica a magnificar problemes que no ho són tant, i normalment només reflecteixen la cara més fosca del que passa a la societat.

Però en defensa dels mitjans de comunicació cal dir que no són només ells els que tenen la culpa del que ofereixen; el que fan és adaptar-se a allò que la societat els demana. És només un exemple del poc interès que molts ciutadans mostren pels temes culturals.

En un altre camp, el de l'economia, es pot dir que l'economia catalana ha funcionat amb èxit durant molts anys, però això no és cap garantia del seu bon funcionament en el futur. El model productiu d'aquests darrers anys s'ha basat en el creixement de la construcció, el turisme i en una forta demanda interna dels consumidors.

El sector industrial ha anat perdent pes de forma progressiva en l'economia catalana sense que es notés gaire, gràcies a que s'han creat molts llocs de treball relacionats amb els serveis i la construcció. Fins i tot s'ha pogut absorbir una important massa immigratòria que ha ocupat els treballs menys qualificats. En canvi, la productivitat ha crescut minsament.

El repte que Catalunya té ara al davant és el de poder disposar d'un sistema productiu competitiu a nivell mundial. El repte és enorme, i no és fàcil de resoldre.

Per acabar aquesta relació indicativa de problemes cal tenir present que Catalunya envellaix. Les projeccions demogràfiques indiquen que, si no hi hagués immigració, la població disminuiria, fet que tindria greus conseqüències en el camp econòmic i social. Hem de tenir clar, doncs, que els immigrants són part de la solució del futur de Catalunya.

b) Cal un projecte de futur per a Catalunya

Els catalans tenim un dilema que hem de resoldre: saber quin projecte de futur volem per Catalunya.

Alguns poden pensar que les coses ja van bé i que de cara al futur només cal seguir fent el que hem fet fins ara. L'altra opció és prendre consciència que, malgrat les aparences de que les coses van bé, si volem seguir progressant hi ha importants reptes que cal encarar. Ara és un moment oportú per fer aquest replantejament, ja que precisament quan les coses van bé es disposa de més esperit i mitjans que quan s'està enmig d'una crisi econòmica.

Per definir un projecte de futur per Catalunya cal saber quin és el model de societat que volem a partir de la nostra història, de la realitat actual i de les tendències que ja veiem

venir i, en especial, tenir en compte la nostra imbricació amb Espanya i Europa.

O sigui, hem de tenir present on som, d'on venim i cap on va el món. Per això cal mirar una mica lluny, situant-nos mentalment d'aquí a dos o tres dècades.

Cal començar adequant el concepte de catalanisme a la realitat actual amb un doble objectiu: d'una banda, insistir en que volem ser compresos i atesos en les nostres justes reivindicacions, exigint un desplegament a fons del nou Estatut i l'obtenció sense majors impediments de les competències i dels recursos econòmics que es van comprometre en aprovar l'Estatut; i d'altra banda, cal encarar amb decisió els reptes de futur en el món global, comptant bàsicament amb les nostres pròpies capacitats.

Aquest catalanisme ha d'ésser obert, integrador i solidari. Ha de tenir una visió europea i universal. Ha d'aconseguir progrés econòmic i social, així com considerar la cultura com un dels elements primordials de la qualitat de vida en una societat.

Aquest nou catalanisme ha de potenciar l'esperit de comunitat enfront de l'individualisme. Aquest esperit de comunitat que necessitem pot basar-se per uns en l'herència històrica i cultural que Catalunya té com a poble; per d'altres pot ser simplement un projecte que defensa els

interessos que ens són comuns. En tot cas, però, és important despertar aquest esperit de comunitat per fer front tots plegats als reptes que tenim.

Un nou model de societat: grans línies d'actuació per a un projecte de futur

Aquest nou model de societat ha de tenir unes grans línies d'actuació que es poden resumir en tres grans camps: impuls d'uns valors bàsics de convivència i d'un nou model cultural; creixement econòmic sostenible; i afavorir la cohesió social distribuint millor la renda.

1) Impuls d'uns valors bàsics i d'un nou model cultural

Per parlar d'un nou model de societat, el concepte de valor és clau. Tota societat ha de disposar d'un model de convivència, basat en uns principis ètics i de valors que han de ser compartits per la gran majoria dels ciutadans.

Però quins són els valors que han de servir de referent?

Catalunya envellaix. Les projeccions demogràfiques indiquen que, si no hi hagués immigració, la població disminuiria, fet que tindria greus conseqüències en el camp econòmic i social. Hem de tenir clar, doncs, que els immigrants són part de la solució del futur de Catalunya

En bona part els trobem definits en el preàmbul de l'Estatut de Catalunya aprovat l'any 2006 i que diu així: "La voluntat de crear una societat democràtica i avançada de benestar i de progrés, solidària amb el conjunt d'Espanya i incardinada a Europa. Aquesta societat ha d'assegurar una qualitat de vida digna per a tots els que viuen i treballen a Catalunya.

L'aportació de tots els ciutadans i ciutadanes ha de configurar una societat integradora, amb l'esforç com a valor i amb capacitat innovadora i emprenedora, uns valors que continuïn impulsant el progrés".

A aquests valors se n'hi podrien afegir uns quants més, també importants, com per exemple el pluralisme, la tolerància i el civisme. Sentit de pertànyer a una comunitat. Donar valor a les coses. O respecte pel medi ambient.

Impulsar els valors és una tasca col·lectiva en la qual no hi ha ningú exclòs, tot i que, evidentment, correspon als polítics, als mitjans de comunicació, als intel·lectuals, als pares i a tot el sistema educatiu la responsabilitat més directa.

2) Impulsar un nou model cultural

Es evident la necessitat d'un nou model cultural. Una part fonamental d'aquest nou model consisteix en impulsar els valors ja esmentats.

Un nou model cultural s'ha de concretar en camps ben diversos com són:

- La necessitat de regenerar l'ètica en la política.
- La formació i l'educació.
- Donar un fort impuls a les arts, a la creativitat i a tot allò relacionat amb l'intel·lecte.
- El paper clau que juguen els educadors, el món de la cultura i els creadors d'opinió.

Són moltes les accions a emprendre en aquest camp. Vegem-ne unes quantes.

La formació i la educació són la base del progrés humà i econòmic. Si fallem en la formació i en l'educació, no tenim futur. Catalunya haurà de basar la competitivitat del seu sistema productiu en l'alta qualificació dels recursos humans per poder produir productes i serveis d'alt valor afegit, però també per potenciar el model de convivència. No hi ha altra resposta.

Ens cal tenir, però, una visió universal de la cultura; cal conèixer millor les altres cultures amb la seva diversitat i teixir amb els altres pobles lligams culturals i econòmics.

Caldria, per exemple, desenvolupar un programa per concedir 10.000 beques cada any d'una durada d'un a dos anys. Serien per a joves amb els estudis universitaris acabats i especialment per estar en empreses o institucions de països preferentment asiàtics. L'objectiu seria teixir relacions humanes, culturals i econòmiques.

Importància de la integració dels immigrants. A Catalunya hi ha un milió d'immigrants. Hem d'acceptar aquesta realitat i prendre les accions necessàries que portin a la seva integració. També és cert que la capacitat de recepció té un límit. El gran tema és: com els integrem a la nostra cultura respectant la seva? S'han de resoldre els problemes educatius de la immigració, tasca gens fàcil si es té en compte que no coneixen la llengua i que provenen d'altres entorns culturals. A part dels programes específics per a la gent adulta, és molt clar que l'escola és el bressol bàsic per a la integració dels immigrants a la societat. No cal dir que la immigració és una nova dificultat per la llengua catalana.

a) Un fort impuls a les arts, a la creativitat i a l'intel·lecte

Un dels actius de Catalunya és la seva gent. Els llatins tenim una bona capacitat imaginativa, creativa i bons dots d'improvisació. Aquesta capacitat intel·lectual en el camp cultural s'ha de desenvolupar al màxim.

La intel·ligència, la capacitat d'iniciativa i de creativitat són la nostra major riquesa.

S'ha de potenciar la generació d'aquest impuls creatiu a les escoles, als centres i a les institucions que faciliten la formació en aquests camps.

Els artistes, escriptors, compositors, periodistes, fotògrafs, dissenyadors, directors i artistes de cine i vídeo, publicistes, han de trobar-se en un ambient favorable per desenvolupar la seva creativitat, i al seu entorn hi ha d'haver organismes de suport.

Comercialitzant aquests serveis creatius, n'ha de resultar un sector econòmic important que pot crear molts llocs de treball.

b) La regeneració ètica de la política

La política i els partits polítics són la base de la democràcia i, per tant, són una base indiscutible per plantejar qualsevol projecte de futur.

Però malauradament, tant la política com els polítics en general estan força desprestigiats davant dels ciutadans.

Cal regenerar l'ètica política, començant per evitar la pràctica tan usual d'atacar-se els uns als altres sense una base suficient, i de primar els interessos de partit davant de l'interès general.

Les promeses incomplides, les lluites partidistes, la manca de transparència, la poca austeritat en les seves despeses o la manera com es fan les llistes electorals, són algunes de les causes per les quals augmenta el desprestigi i la indiferència per la política, i és el que fa que l'abstenció en les conteses electorals sigui molt elevada.

c) El paper clau que juguen els polítics, els educadors, el món de la cultura i els creadors d'opinió

Més enllà dels polítics, els educadors, professors, artistes, intel·lectuals, creadors d'opinió, etc. han de jugar un paper essencial en tota aquesta proposta cultural.

Els mitjans de comunicació tenen una gran responsabilitat social. La seva funció informativa, educativa i crítica pot ser decisiva a l'hora de fer avançar la societat catalana cap aquest nou model de cultura que proposem.

Impulsar un creixement econòmic sostenible

Tots els experts estan d'acord que el model econòmic de futur s'ha de basar en impulsar la societat del coneixement, que implica donar un gran suport a la formació, a la investigació, a la recerca, a la innovació, a la qualitat i, en alguns aspectes, a l'excel·lència.

Aprofitar al màxim la nostra capacitat intel·lectual i l'esforç per la qualitat i l'excel·lència és el punt de partida del que ha de ser el futur model productiu català.

El nostre futur no es basarà en la indústria intensiva ni en els serveis de baix valor afegit, sinó en la singularitat, qualitat i diversificació en el camp industrial especialitzat, però molt especialment en el camp dels serveis.

Ara bé, com que no es pot ser excel·lent en tot, cal una economia diversificada en sectors en els que siguem altament qualificats i competitius.

Quins són els sectors econòmics que hauríem d'impulsar? Els sectors tradicionals amb gran incidència econòmica, com són el turisme, la construcció, l'alimentació o el comerç. Alguns d'aquests són sectors "motor" de l'economia catalana.

L'altre camp preferent a impulsar són sectors emergents de potencial futur tant industrials com de serveis: ciències de la salut, telecomunicació, aeronàutic, espacial, audiovisual, energies renovables, serveis personals, educació superior, etc. Cal dedicar-hi molts esforços, però és el futur.

Un gran impuls en els sectors basats en la creativitat

El sistema productiu s'ha de basar en usar més la capacitat intel·lectual, aplicant la innovació i la recerca. Impulsar el món de la cultura i la creativitat per crear un ambient de suport a la innovació i a la creativitat en general.

Ja hem parlat de la capacitat que tenim per desenvolupar les activitats creatives i intel·lectuals de tota mena.

A l'entorn d'aquestes capacitats ha de poder-se desenvolupar un sector important de serveis que comercialitzi el resultat de tota aquesta creativitat. Pensem en les indústries audiovisuals, cine, teatre, televisió, publicitat, espectacles, moda, disseny, organització del temps lliure, indústria editorial, atracció turística, museus i espectacles.

I què s'ha de fer amb les indústries tradicionals que cada cop són més madures? Les hem de transformar progressivament cap a sistemes productius més competitius, ja sigui incorporant noves tecnologies o orientant-les cap a nous productes en què es pugui ser competitiu o, en altres casos, deslocalitzant la producció, mantenint la resta de centres aquí. Si malgrat tot això no són viables, no quedarà altre remei que tancar.

Internacionalitzar l'economia i les nostres empreses i institucions. Avançar en la presència internacional de les nostres empreses, no només exportant, cosa que ja es fa molt, sinó també implantant centres productius en altres països.

La dimensió i els centres de decisió sí que importen. La dimensió de les empreses i disposar de centres de decisió són factors importants com a base de l'economia del futur. Catalunya hauria de disposar d'empreses grans, i grups financers que operessin en els mercats internacionals, la qual cosa suposaria que moltes decisions importants es prenguessin a Catalunya, fet que sempre beneficia que es tinguin més en compte els interessos del país.

Afavorir la cohesió social distribuïnt millor la renda

Tot i que hi ha una classe mitjana molt potent, hi ha un elevat segment de població que viu molt precàriament.

El pilars de la cohesió social són: tenir treball; accés a la formació, a l'educació i a la sanitat; un habitatge digne assequible, i que els que venen de fora se sentin acollits i respectats.

És prou conegut que els llocs de treball exigeixen cada cop més personal més qualificat. Per això resulta bàsic augmentar el nivell de formació en tots els camps. Pels treballadors actualment poc qualificats s'hauria de fer un pla massiu de formació, fet que els facilitaria la possibilitat de disposar de majors i millors oportunitats en l'ocupació.

La cohesió passa també per aconseguir una bona convivència entre els ciutadans. Pels que venen de fora, sentir-se acollits i respectats, tot respectant alhora les nostres lleis i costums. Amb l'arribada en pocs anys d'un elevat contingent d'immigrants, estem passant d'una societat amb un model cultural quasi monolític a un model multicultural. Malgrat les grans diferencials socials, culturals i religioses, és important evitar fissures entre els ciutadans actuals i els nousvinguts. S'ha d'aconseguir la integració progressiva en la societat, amb ple respecte per la cultura de cada un, i tots tenint presents tant els drets com els deures existents en la societat catalana. Cal evitar la mala experiència de països amb molta immigració i que no l'han sabuda integrar, tal com demostren molts dels aldarulls que hi ha periòdicament a França, Gran Bretanya o Holanda.

Lluitar contra la pobresa: les pensions. Ja hem dit que una de les lacres actuals de la societat catalana és l'elevat nivell de pobresa existent. Una bona mesura per corregir aquesta greu situació passa per situar gradualment les pensions en un nivell digne.

Condicions prèvies per poder posar en marxa un projecte de futur per Catalunya

Catalunya ha de donar resposta als reptes que se li plantegen, i per fer-ho de forma eficaç cal elaborar un projecte de futur a mig i llarg termini que sigui ambiciós, exigint unes condicions prèvies per fer-lo possible, condicions que podem resumir de la següent manera:

- Hi ha d'haver un lideratge social i polític compartit.

- Cal disposar d'un ampli consens social, ja que ha de ser un projecte col·lectiu del qual tots els ciutadans se n'han de sentir potencialment beneficiats.

Aquest projecte de futur, amb l'horitzó per exemple a l'any 2025–2030, hauria de tenir tres eixos clars a impulsar:

- Impuls dels valors que configuren el model de societat que volem, la qual cosa va lligada en aconseguir un nou model cultural.
- Creixement econòmic sostenible.
- Afavorir la cohesió social distribuïnt millor la renda.

Qui pot iniciar el lideratge del projecte de futur? Ha de ser un procés col·lectiu en què hi participi tothom, però que requereix un lideratge. El més lògic seria que fossin els partits polítics, amb voluntat d'actuació unitària, els qui prenguessin aquesta iniciativa per considerar-la d'interès general pel país, més enllà dels interessos de cada partit.

Malauradament, no sembla que aquesta sigui avui una opció molt viable.

Donades aquestes circumstàncies, segurament el més adequat es que fossin un conjunt d'institucions de la societat civil que impulsessin aquest procés en el qual, evidentment, tothom hi hauria de tenir cabuda.

Com d'altres cops en el passat, Catalunya es troba davant d'un procés de canvi molt profund, al qual un cop més la societat catalana està cridada a donar resposta. El que caldrà fer no serà fàcil, però només dependrà dels propis catalans. Evidentment, queden moltes preguntes per respondre:

- Sabrà la societat catalana impulsar un nou model cultural?
- Sabrem dissenyar un model econòmic sostenible adequat al nou entorn?
- Sabrem configurar una societat socialment justa i solidària?
- Sabrem viure en la diversitat?
- Sabrem mantenir la nostra identitat catalana?

El conjunt dels ciutadans ha de donar-hi resposta. ■